

Amistat i sexualitat a *Fresa y chocolate*

Carles Cabrera

La parella formada per Tomás Gutiérrez Alea i Juan Carlos Tabío reuneix dos dels més preuats directors del cinema llatinoamericà recent, responsables de successos com *Fresa y chocolate* (1993) o la comèdia *¡Guantanamera!* (1994). En totes dues, hi apareix un actor sensacional, Jorge Perugorría, que ha actuat més recentment en films com ara *Lista de espera* (2000), dirigida pel mateix Tabío a soles, i que a *Fresa y chocolate* interpreta magistralment el paper de Diego, un gai que ha patit certs problemes, per la seva condició sexual, amb el règim castrista.

Fresa y chocolate, a pesar de constituir un magnífic metratge, presenta alguns emperons com ara un principi potser un pèl lent, cap al final, per ventura, torna a pecar un tant del mateix, i sobretot una història, basada en un conte de l'escriptor Senel Paz, maniquea i pamfletària en el sentit que ens encara amb Die-

go, un homosexual cultíssim, molt intel·ligent i psicològicament estable, enfront de David Álvarez (Vladimir Cruz), un alumne universitari de Ciències Polítiques, heterosexual i castrista, curt com una màniga de guardapit que confon una foto de Lezama Lima amb el pare de Diego —no conèixer Lezama Lima a Cuba és, *mutatis mutandis*, com no saber qui és Lorca a l'Estat espanyol—, identifica el president Truman amb Truman Capote, dubta de tot el que veu a casa del gai i s'afigura que es convertirà en superagent secret per desemascarar-lo, o que s'ha après el discurs del castrisme però que no convènç a ningú quan ens el recita com si d'una lletania es tractés, puix duu a sobre la típica menjada de cervell pròpia de qualsevol dictadura totalitària. A més, per ell, l'homosexualitat encara és considerada com una malaltia. Tampoc Miguel, l'amic de David, Quixot d'una mena estranyíssima que veu enemics allà on no n'hi ha i expressa una homofòbia que, sota l'escorça, sembla al·ludir tot al contrari —un amor no declarat ni a si mateix per David?—, o Nancy (Mirta Ibarra), que ha intentat suïcidar-se sis cops semblen gaire estables psicològicament parlant. El més sencer de tots, per tant, és Diego, que demostra que l'homosexual pot ser tan intel·ligent o més que l'heterosexual i que ho manifesta amb la seva oposició a un castrisme que ni el representa ni el vol representar.

Per això, l'amic de Diego, Germán, destrossa les seves pròpies escultures, per la impotència de veure vetada la seva exposició. Igual que ell i que tots els gais —els de la seva corda bategen Diego com "la boja roja" per l'atenció que dedicarà a David, com si ells no estessin tampoc convidats a participar d'aquesta rojor castrista—, també Diego s'ha desencantat de la Revolució i no accepta, en cap cas, la marginació del seu col·lectiu però no és, de cap de les maneres, l'anticastrista perillós que s'afigura Miguel.

L'argument de la història ens presenta, doncs, a David, al qual la seva núvia el deixa per anar-se'n amb un altre. Llavors, David topa amb dos homosexuals, Diego i Germán, i el primer s'hi presenta amb uns dobles sentits que li deixen entendre clar i net el que cerca, però David s'hi mostra d'entrada ben refractari. Amb l'excusa que Diego té unes fotos d'ell representant Casa de nines d'Ibsen se les empesca per portar-lo a casa seva per tal de donar-les-li. Un cop són a casa, de les fotos, ni rastre i, perquè no se'n vagi, li aboca per sobre una tassa de cafè a fi de fer-li treure la camisa i poder contemplar el seu tors. Diego estén la camisa perquè s'eixugui i intenta convèncer-lo amb un tractat marxista on

s'afirma que el 60% dels homes han mantingut almenys un cop a la seva vida una relació amb una persona del mateix sexe. Diego és viu i sap per on ha de tirar les sagetes, però erra quan pronuncia la paraula tabú, "marieta", i David automàticament parteix de casa seva.

Quan Diego ja el donava per perdut, és David qui torna a casa seva per la seva imbecilitat i la de Miguel, el seu amic del Partit. L'homosexual reconeix llavors haver patit alguns problemes amb el Règim. Entren aleshores tots dos en una segona fase, encara que David li demana que si es troben pel carrer faci veure que no sap qui és. Aquest darrer se sent intel·lectualment molt inferior a l'altre, que veu, al mateix temps, amb claredat que, en Ciències Polítiques, David no hi entén un borrall. L'afecció per l'escriptura de l'heterosexual serà el nou filó per on continuarà l'amistat entre ambdós, al mateix temps que la Dictadura interdeix l'exposició de Germán.

La tercera fase arriba quan David discuteix, per primer cop, amb Miguel, i després es mostra feliç davant Diego que hagin impedit l'exposició de Germán per evitar problemes al seu nou amic. De fet, David accedirà que Diego exerceixi com a mestre literari seu sempre i quan no pensi pus en l'exposició de Germán, però cospa i capeix, ensems, que els homosexuals també han de tenir cabuda a la Cuba de Castro, a diferència de Miguel que, com a boca del castrisme més ortodox, associa la relació entre persones del mateix sexe amb la Primavera de Praga i la febre del Maig del 68 francès.

A partir d'ací, amaga davant Miguel que ha estat amb Diego i no accepta que aquest darrer desqualifiqui l'altre de marieta, i els dos heterosexuals es distancien definitivament al mateix temps que creix l'amistat entre David i Diego. Llavors, Miguel intenta expulsar David de la universitat i demana la col·laboració de Diego perquè no accepta que sí que pot haver-hi amistat entre dos homes, que constitueix, al capdavant, el tema del metratge. Al final, Diego, que també perd la feina, haurà de partir del país per l'embranchida que han pres els papers que ha enviat per la seva indignació per l'exposició, mentre que David i Nancy podran viure feliços a l'Illa perquè el castrisme no genera problemes amb la gent que es mostra condescendent amb el poder imperant.

En un llibre de cultura homosexual, *Entendre als qui entenen*, hi apareix una frase que sosté que un heterosexual hauria d'entendre que, per un gai, anar-li al darrere és com per a ell anar al forn a comprar el pa. Al final, Diego confessa a David tot el seu pla: per Germán i ell, tot havia començat com una aposta de si Diego seria capaç d'endur-se David al llit, estava previst que li tirés el cafè per sobre, i estendria la camisa al balcó perquè l'altre la pogués veure com a senyal del seu triomf, però llavors se n'enamora i finalitza el joc.

Pertot arreu es detecten referències a escriptors homosexuals com els esmentats Truman Capote i Lezama Lima —que apareix també a la cinta *Antes de que anochezca* (2000) sobre la vida del poeta cubà Reinaldo Arenas—, Lorca, Wilde, Goytisolo, autors d'homosexualitat dubtosa com Hemingway, personatges històrics de la mateixa tendència com Alexandre el Gran, surt a col·lació l'amistat entre Aquil·les i Pàtrocle a la *Ilíada*, etc.

De vegades, sota l'etiqueta de cinema homosexual, s'ofereixen productes adreçats a una comunitat gai i lèsbica que només cerca veure's reflectit en aquestes cintes atès que, en la majoria de projeccions de la cartellera, el que s'hi exhibeix són relacions de parella "corrents", per dir-ho d'alguna manera. Tanmateix, com si no calgués res més, molts d'aquests films ofereixen produccions deplorables que, afortunadament, res tenen a veure amb aquesta *Fresa y chocolate*, que conjumina qualitat i homosexualitat. És bon cinema, i és de temàtica homosexual, baldament sigui de notable interès per a tothom, no només per a aquest sector concret de la nostra societat. ■